

Милутина Петровиќ

ПОЕТИЧКИ КОНЦЕПТИ
МИЛУТИНА ПЕТРОВИЌА

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
СРПСКО КЊИЖЕВНО ДРУШТВО

НАУКА О КЊИЖЕВНОСТИ
Поетичка истраживања, књ. 29

Уредници
БОЈАН ЧОЛАК
МАРКО АВРАМОВИЋ

Уређивачки одбор
Др Александар Јерков
Др Светлана Шеатовић
Др Бојан Чолак
Др Марко М. Радуловић
Др Марко Аврамовић

Рецензенти
Др Соња Веселиновић, ванредни професор
Др Јана Алексић, виши научни сарадник
Др Горан Коруновић, ванредни професор

Милутина Петровић

ПОЕТИЧКИ КОНЦЕПТИ
МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА
ЗБОРНИК РАДОВА

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
СРПСКО КЊИЖЕВНО ДРУШТВО

Београд
2023

Садржај

Уводна реч..... 11

I

Васа Павковић

МИЛУТИН ПЕТРОВИЋ –
ПОЕЗИЈА КАО ЗАГОНЕТКА.....21

Александар Јерков

С ОНУ СТРАНУ ДОБРА И ЗЛА ПРОМЕНЕ: МИЛУТИН
ПЕТРОВИЋ SUB SPECIAE TRANSFORMATIONIS... 49

Бојан Јовановић

ХЕРМЕТИЧНОСТ У ПОЕЗИЈИ
МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА.....79

Гојко Божовић

МИЛУТИН ПЕТРОВИЋ:
ПОЕЗИЈА ПРОТИВ РЕТОРИКЕ 97

Милица Ђуковић

СВЕТ(Л)О И ТАМА:
НАЧЕЛО ДИХОТОМИЈА У ПОЕЗИЈИ МИЛУТИНА
ПЕТРОВИЋА И НОВИЦЕ ТАДИЋА 109

Јелена Младеновић

МОЋ ГОВОРА У ДРУГОМ ЛИЦУ
У ПОЕЗИЈИ МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА 129

II

Марјан Чакаревић

ПЕСНИК И ЊЕГОВ СЛУГА

(Развој песничке самосвести у поезији Милутина Петровића до књиге *Промена*).....149

Дарко Илин, Сара Вукошић

СТВАРАЊЕ ПЕСМЕ И ПРИРОДЕ КАО (СРПСКА)

ПОЕТСКА КОСМОГОНИЈА У ПЕСНИЧКОЈ ЗБИРЦИ
ТАКО ОНА ХОЋЕ МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА.....193

Марко Радуловић

МИЛУТИН ПЕТРОВИЋ И СРЕДЊОВЕКОВНО

НАСЛЕЂЕ 217

Марко Аврамовић

ЛИРСКИ СУБЈЕКТ У ГЛАВИ НА ПАЊУ

МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА.....241

Бојан Чолак

О НЕКИМ ПОЕТИЧКИМ ОСОБЕНОСТИМА ПОЕЗИЈЕ

МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА НА ПРИМЕРУ ПЕСМЕ
„МИМОХОД“ 267

Мина Ђурић

ВИЗУЕЛИЗАЦИЈА РИТМА У ПОЕЗИЈИ

МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА.....293

Урош Ђурковић

ПОЕТСКИ ПРУРИТУС: ПРИЛОГ ТУМАЧЕЊУ

ЗБИРКЕ СВРАБ МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА 315

III

Михајло Панџић

БЕЛЕШКЕ ЗА „НЕРАЗУМНЕ“

МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА.....337

Соња Миловановић

РИТАМ И СНОВИ (О појединим синтаксичко-семантичким аспектима песничке књиге *Поезија снова* Милутина Петровића и њиховом смисаоном потенцијалу) .....

353

Катарина Панџовић

ЗАОКРЕТ У РАЗАРАЊЕ, У КРАЈ –

О ПОСТХУМНО ОБЈАВЉЕНОЈ ЗБИРЦИ ПЕСАМА

ПОПЕВ МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА.....375

Именски регистар.....393

Милица Ђуковић

Институт за књижевност и уметност, Београд
tiskicvet@gmail.com

СВЕТ(Л)О И ТАМА: НАЧЕЛО ДИХОТОМИЈА У ПОЕЗИЈИ МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА И НОВИЦЕ ТАДИЋА

Апстракт: У раду се у начелу дихотомија препознаје основни формални образац и тематско-мотивски комплекс на којем почива поезија Милутина Петровића и Новице Тадића. Посредством анализе кључних дихотомија – фрагмент: целина и свет(л)о: тама – истражују се поетичке особености стваралаштва ове двојице песника. У поредбени низ укључује се трећи песник – Васко Попа – с чијим стваралаштвом Петровић и Тадић улазе у суптилни интертекстуални дијалог. Осцилирање између сажетости израза и тежње ка књизи као монументалној целини, али и невелики а важан корпус изјашњења из домена експлицитне поетике, повезују стваралаштво Васка Попе, Новице Тадића и Милутина Петровића. Мотиви јабуке, Сунца и светлости спона су између песничких збирки ових аутора, док мотивски круг сунца омогућава да се поезија Васка Попе и Милутина Петровића повеже и са средњовековном поезијом и поетиком. У раду се пореде мотиви свет(л)ости и таме, односно јабуке и змије, како би се предочили модуси изградње слике света и песничких слика, односно да би се показало како тројица изразито индивидуалних стваралаца разумеју песнички облик и тематски слој властитих остварења и како непрекидно раде на њиховом иновирању.

Кључне речи: дихотомије, интертекстуалност, поетички концепти, поезија, средњи век, Васко Попа

Увод

Једна од тврдњи којом у тематском одељку „О писању и поезији“ метапоетички конципираних „Исказа“ Новица Тадић описује властити песнички поступак гласи:

Ја верујем у моћ језика. И најзамршеније ствари се могу изразити у мало речи. Ако смо стрпљиви, ако сачекамо добар трен, све се сложи на најбољи начин. Речи и слике, помисли и идеје, емоције, метафоре и сва разноликост слију се у два-три стиха која постају једина присутност. (Тадић 2009: 16)

Принцип реторичко-стилске редукције а семантичког обиља доминанта је, на нивоу уметничког поступка, како стваралаштва Новице Тадића, тако и Милутина Петровића. Иако се ради о изразитим песничким индивидуалностима, о ауторима с особеним, јединственим, препознатљивим, иако не у свим етапама генезе у потпуности подударним поетичким моделом, у поезији Милутина Петровића и Новице Тадића могу се уочити тачке додира (готово аналогије) и на тематско-мотивском и на језичко-стилском плану, при чему се, као херменеутички најплодотворнији чинилац поређења, онај који фигурира на свим равнима песничког текста, указују дихотомије.

Поред тога што се у поезији Новице Тадића и Милутина Петровића могу изнаћи сличности на плану поступака обликовања лирског субјекта, о чему је писао Горан Коруновић (2019: 1023–1042), за боље разумевање начина функционисања дихотомног устројства, као темељног начела формалне структуре и слике света у Петровићевој и Тадићевој поезији, важно је запазити сродност стваралаштва

ове двојице аутора са заједничким песничким узором. У једној линији рецепције поезије Милутина Петровића издвојен је значај Момчила Настасијевића за процес обликовања поетике овог аутора. Тако, у поступцима елипсе, елизије и редукције ауторка текста „Предмет бола“ уочава утицај традицијске линије српске поезије која води „[...] од Настасијевића до Попе.“ (Стојановић Пантовић 1998: 97), као што Настасијевићев уплив Слободан Зубановић препознаје у апокалиптичкој визији градског простора (в. Зубановић 2005: 83–84), док Васа Павковић, пишући о опусу аутора песме „Бекет Настасијевић Дикас“ (Петровић 1990: 12), запажа да се језик Милутина Петровића највише ослања на „... традицију српске средњовековне књижевности и на неке од Настасијевићевих мисли о песништву“ (Павковић 2000: 174–175), препознајући, истовремено, рефлекс Настасијевићеве поетике на плану Петровићеве синтаксе и лексике (в. Павковић 2000: 175), а Настасијевић је, исто тако, песник на чије се уметничке поступке у великој мери ослањао и Новица Тадић, о чему је подробно писао Драган Хамовић (2014: 45–59).

С друге стране, за начело дихотомија важно је приметити улогу дијалога с поезијом још једног аутора – Васка Попе – у моделовању структуре песничког текста појединачних остварења (засебних песама), али и формалног плана већих целина, какве представљају збирке песама или пак књиге изабраних песама. Попин утицај на песништво Петровића и Тадића уочљив је како на формалном, тако и на тематско-мотивском плану, стога ће у овом раду бити предочен посредством два репрезентативна пара дихотомија, који се могу одредити као фрагмент и целина, односно свет(л)о и тама.

Фрагмент и целина

Дакле, прва дихотомија – фрагмент: целина – тиче се формалног плана Петровићеве и Тадићеве поезије. „Језичка инсуфицијенција“, како ју је назвала Бојана Стојановић Пантовић (1998: 98), или „језичка срезаност“, како је именује Драган Хамовић (2003: 74), распад стабилних, целовитих синтаксичких јединица и уклањање свих сувишних реторичко-стилских елемената, партикуларизација, фрагментација језичког исказа,¹ која би се могла означити, имајући у виду стих песме „Из напуклине“, објављене у збирци *Наојако* (Петровић 1997: 20), као својеврсни „захтев о одрицању“, односно као поетика одступања, значењског измицања (узевши у обзир стихове песме „Тако се збит’ја наставише“: „Прекидам. Још једном / одступам. Продужио сам боравак у ваздуху; / у пограничном

---

¹ Својства „необичне поетске синтаксе“ Милутина Петровића Радивоје Микић препознаје у „[...] распад[у] сваке веће целине, атомизациј[и], парцелациј[и] и исказа и текста у глобалу“. (Микић 1993: 49), док Јасмина Лукић указује на елиминацију редундантних елемената као основно обележје Петровићевог стваралачког поступка „Његов експеримент примарно је био реализован на нивоу песничке реченице, коју Петровић обликује као чврсту, сведену структуру, унутар које се тежи елиминацији редундантних елемената. Практично, то је прво значило разбијање (Глава на *пању*), а потом и поступно сужавање реченице на основне елементе (*Промена*, *Свраб*), док се у 'Неразумнима' није дошло до свођења на реч као основну језичку јединицу, и на интерпункцијски знак као основну графичку јединицу“ (Лукић 1993: 41), а у оваквом маниру компоновања формалног плана песничког текста Гојко Божовић уочава „[...] настојање да се говори гласом крајње језичке економије“, при чему: „Сведене на најмањи број речи, готово без везника, с врло ретким опкорачењима, Петровићеве песме оличавају позномодернистички гест у коме неизрециво увек остаје вредније од језички ухватљивих феномена, па и од самог задовољства у језику.“ (Божовић 2009: 146).

штабу?“ [Петровић 1997: 30]), карактеристични за највећи број песничких збирки Милутина Петровића и Новице Тадића, формални образац на који би се могли угледати и креативно надовезати пронашли су у језичком облику стиха Васка Попе.

Пишући о Попи, у огледу „Од камена до света“, као кључно својство песничког језика Васка Попе Миодраг Павловић одредио је сажетост

Ако бисмо хтели једном речју да означимо особине песничког израза Васка Попе, онда је та реч, пре свих других: сажетост; ако би ова уметност имала своју девизу, то би сигурно била: што мање речи. (Павловић 1964: 234),

а управо се Павловићеви искази о Попи могу применити на дефиницију одлика најобимнијег сегмента Петровићеве и Тадићеве поезије. Даље, функција концизног, епиграмског облика, коју Павловић код Попе препознаје у дубоком отпору „[...] према могућим злоупотребама језика, одвратношћу према читавим континентима дикцијске баналности...“ (Павловић 1964: 234–235) мотивација је контракције израза како поезије Милутина Петровића, тако и Новице Тадића. Тадић у „Исказима“ свој стваралачки поступак образлаже на следећи начин „Речи су од многих и свакаквих употреба овештале. Песници, кад хуле на речи, ишту чистије речи, друге речи, очуђене и богомдане речи, првобитне и моћне“ (Тадић 2009: 17), а може се запазити да су *чистије, очуђене, првобитне, моћне* речи одлика и Петровићевог и Тадићевог песничког језика. Властито залагање за овакав поступак избора лексике и песничке сликовности Милутин Петровић образло-

жио је потребом пружања отпора „чуварима антипромене“, констатујући, притом, како је „иновирање песничког исказа у сталном [...] отпору према агресивном и неинвентивном баласту окоштале поезије.“ (Петровић 1992: 230)

Такође, надовезујући се на Павловићев увид

Озбиљан испит прошле су речи које сачињавају ове стихове: иако њихова лексика даје утисак отворености, јер користи разне изворе, архаичан говор напоредо с уличним жаргоном, класичне поетске обрте напоредо са жестоким натурализмом модерних метафора, ипак свака доведена реч ту има велики задатак и велику одговорност. (Павловић 1964: 235)

може се закључити да, као у поезији Васка Попе, ни у Петровићевој ни у Тадићевој поезији нема никакве произвољности и случајности већ свака реч у њиховим песмама, остајући отворена за различите стилске и језичке „изворе“, има велики задатак и велику одговорност.

Иако је Милутин Петровић, попут Новице Тадића, претежно песник *фрагмената, минијатура, хиџрој запис* (в. Тадић 2009: 17–18) и иако би се с Тадићевом аутопоетичком изјавом „[...] не стремим савршенству, анархичан сам, импулсиван...“ (Тадић 2009: 17–18) могли довести у везу иронично интонирани стихови метапоетичке провенијенције, из Петровићевог остварења „Мук“: „Написао сам још једну књигу? // Ни у њој не тражи / антологијску песму“ (Петровић 1997: 60), ипак за обојицу песника карактеристичан је, такође, обликотворни поступак супротан фрагментирању, који се огледа у брижљивом конципирању песничких књига као це-

лине и опуса као кохерентне надцелине. Књиге Милутина Петровића, попут Попиних збирки, надовезују се једна на другу, чиме јасна постаје потреба да се песме тумаче како као засебна остварења, тако и као делови обимнијих целина.

Збирку *Глава на ђању* отварају три стиха из циклуса *Злаћни стихови* Петровићеве претходне збирке *Дрзновено рождество*. Милутин Петровић, такође, незанемарљиву пажњу поклања оквиру песничких збирки, тј. пролошким и епилошким песмама – тако се две датиране песме, уводна и завршна у збирци *О*, удаљене једну секунду „1990, мај 21, 11 59' 59\"", београдски метро“ и „1990, мај 21, 12“, одликују истим, у огледални однос постављеним мотивима – у првој песми прозор се отвара „На последњем спрату отворио сам прозор“ (Петровић 1990: 5), у последњој прозор се затвара „Затворио сам прозор / и навукао застор“ (Петровић 1990: 59), док су ширење руку и ход по улици „На последњем спрату отворио сам прозор, / раширио руке, / лестве“ (Петровић 1990: 5) и „Раширио сам руке“ (Петровић 1990: 59), односно „Ходао сам ивицом пута, и ту сам се / предао мислима.“ (Петровић 1990: 5) и „Ходао сам споро ивицом пута. И / ту сам над отвореном књигом / скинуо одело“ (Петровић 1990: 59) готово идентични.

Подударност с Тадићевим маниром састављања књига изабраних песама методом спајања целих збирки (таква је, на пример, књига *Скакушани и кезила*)² код Милутина Петровића огледаће се у

---

² У „Белешци“ објављеној у књизи *Скакушани и кезила* Тадић мотивише свој поступак жељом за очувањем контекстуалне позиционираниости, значењске аутономије и фрагментарног карактера песама. „Не знам како је с другим песницима, али сваки покушај избора из моје поезије [...] сучељавао ме је с проблемом

прештампавању збирке у целости, уз додатак песама из других збирки и нових песама (што је Петровић учинио у *Стихији*), тако да се Тадићево упутство „Не пропусти да бар неку од мојих песничких књига прочиташ и као једну једину песму“ (Тадић 2012а: 157) може применити и на разумевање кохезивности, повезаности и промишљеног уклапања фрагмената у веће целине (било да је у питању поступак циклизације, уоквиравања, епиграмског или лајтмотивског надовезивања) у песништву Милутина Петровића. Исто тако, Тадићев исказ: „Састављам бесконачну поему од мноштва фрагмената. Расте неко чудо под мојом руком, пред мојим лицем“ (Тадић 2012а: 153), одговара како опису облика књиге *Нешто имам*, експлицитно одређене као „поема“, а склопљене из низа фрагмената,³ тако и опису облика опуса Милутина Петровића као Књиге (како се по наслову Петровићевог дела може метонимијски одредити целокупно стваралаштво Милутина Петровића).⁴ Неопходно је узети у обзир и аутопоетички исказ Милутина Петровића о књизи као идеалној форми организације песничке грађе

измештања појединих песама из циклусних и ширих целина од којих су оне добијале, нека више нека мање, додатан смисао и оправдање, док су њихова фрагментарност и намерна недореченост твориле у новим везама резултате и ефекте који су и мене изненађивали. Због тога сам, у овој прилици, решио проблем тако што сам га избегао.“ (Тадић 2002: 137).

³ Поводом Петровићеве песничке књиге *Нешто имам* Бојана Стојановић Пантовић примећује како ју је аутор одредио као поему „[...] а заправо је реч о изнутра драматизованим фрагментима једног континуираног *двојговора* са неухватљивим фантомом који попут духа из чаробне лампе успоставља херметични поредак песничке поетике.“ (Стојановић Пантовић 1998: 97; подвлачење ауторкино).

⁴ Песнички пројекат Милутина Петровића Саша Јеленковић доводи у везу са замислима Пола Валерија „... о свеобухватној, апсолутној књизи.“ (Јеленковић 1993: 57).

„Тада сам схватио: поезија није песма. Поезија је хирургија. Књига је постала мој идеал“ (Петровић 1992: 232), односно о књизи као властитој трајној опсесији: „И тако, све до тачке кључања; до – опсесије о књизи. Књига поезије. Трокњига. Двокњига. Многokњига.“ (Петровић 1992: 235)

Такође, уколико се у поредбени низ укључи Васко Попа, може се уочити градација песникове *мушавости* (у оном значењу које овом појму даје Васко Попа у огледу „Песникова мутавост“, в. Попа 1997: 564–565), при чему записе, напомене и микроесеје Васка Попе одликује висок степен ауто-поетичког значења, „Искази“ Новице Тадића, односно одговори дати у интервјуима (в. Тадић 2009: 15–31) представљају значајно полазиште за разумевање Тадићевих песничких књига, док би Милутин Петровић био *најмушавији*, аутопоетички најзатворенији, проходан искључиво посредством анализе поезије саме, односно једног интервјуа, датог уз дозу нелагоде: „То није форма изражавања која мени одговара, која се у било којој мери дотиче мога рада и живота. Мислим да она, ипак, гута подоста лажи, намештених изјава, прилагођених ставова и произвољних запажања“ (Петровић 1992: 221) и неповерења у сврховитост самоекпликације „Али, коме то, ово, макар и штуро, распредање о 'песничком занату', може бити од користи?“ (Петровић 1992: 236). Ипак, упркос различитом степену есејистичко-критичког расветљавања властитог стваралаштва, као заједничко обележје за сву тројицу песника може се узети невелики али упечатљив корпус изјашњења из домена експлицитне поетике.

Поред дихотомије фрагмент: целина, карактеристичне за начин конципирања песничких књига

Милутина Петровића, значајна би била и дихотомија везана за тематско-мотивски план Петровићеве поезије, посредством које стваралаштво овог аутора улази у дијалог како с поезијом Васка Попе, тако и Новице Тадића, а ова дихотомија може се означити као свет(л)о: тама.

Свет(л)о и тама

Иако је свет који Милутин Петровић и Новица Тадић сликају претежно дијаболичан, мрачан, наказан, с непрекидном зебњом и егзистенцијалном угроженошћу субјекта као мотивским доминантама,⁵ ипак у поезији ових аутора постоје и свет(л)е, позитивне вредности, репрезентоване, у стваралаштву Милутина Петровића, специфичним мотивским комплексом, односно лајтмотивима светла, Сунца и јабуке, који су блиски мотивским константама поезије Васка Попе. Упркос томе што песме из прве две збирке (*Тако она хоће* и *Дрзовено рождество*) није укључивао у касније изборе, овај поступак Милутина Петровића и имплицитно аутопоетичко самоодређење спрам властите ране лирике не мора у потпуности усмерити и ограничити тумачење Петровићеве поезије, посебно ако се има у виду протежност и значај наведених лајтмотива у целини опуса Милутина Петровића.

---

⁵ Новица Тадић износи важну тврдњу поводом властитог песништва: „Окосница моје поезије није град: ја не описујем град. Град је за мене позорница, тачније, стратиште. Окосницу моје поезије чини егзистенцијални страх, зебња од догађаја који су се најављивали. Данас ми се чини да је то био оправдан страх.“ (Тадић 2009: 18). Поезија Милутина Петровића, може се приметити, има идентичну поетичку окосницу, о чему је посведочио и сâм аутор, одредивши властито стваралаштво као „егзистенцијалистичку поезију“ (в. Петровић 1992: 234).

Индикативан је и за разумевање интертекстуалне заснованости песничких слика изузетно важан модус појављивања мотива Сунца у збирци *Тако она хоће*. Ова збирка Милутина Петровића, објављена 1968. године, састоји се од песама насталих у периоду од 1963. до 1966. године, док је Васко Попа збирку *Усјавна земља* објавио 1972. године. Мотив Сунца и симболика броја седам повезују Петровићеву песму „Седмоврата Жича“ из збирке *Тако она хоће* (Петровић 1968: 32) и песму „Жича“ Васка Попе, из циклуса *Ходочашћа* збирке *Усјавна земља* (Попа 1997: 210). Уколико се има у виду да су Васко Попа и Ђорђе Трифуновић 1963. године у Нолиту објавили избор из Доментијанових дела, насловљен *Доментијан*, као и ако се узме у обзир сведочанство Милутина Петровића о помоћи коју му је Ђорђе Трифуновић пружио, односно о томе да су стихови цитирани у збирци *Дрзновено рождество* преузети из књиге *Из тмине појање*,⁶ у којој су објављени стари српски песнички записи у преводу Ђорђа Трифуновића, веза Попине и Петровићеве песме с Доментијановим делима, посебно у мотивском кругу Сунца и светлости, више је него очигледна. Поред „Слова о светлости“ (из *Јушра мисленој*), у којем се Исус на симболичком плану пореди са светлошћу (Доментијан 2008: 91), битно је размотрити утицај двају записа из Доментијановог *Жишја свештоја Симеона*,

---

⁶ Један од ретких кључева за читање Петровићеве поезије представља ауторова напомена, из епилога збирке *Дрзновено рождество*, у којој Милутин Петровић бележи „За цитиране стихове дугујем захвалност преводима Ђорђа Трифуновића (ИЗ ТМИНЕ ПОЈАЊЕ, стари српски песнички записи, Нолит, Београд, 1962). Аутори њихови, и године када су стихови настали, по реду у мојој збирци, јесу: *Непознаши*, 1568. *Миливоје*, око 1420. *Читшалац осмојласника*, XIV в. *Теодор Љубавић*, 1519. *Јован*, око 1656.“ (Петровић 1969: непагинисана страница).

уврштених у књигу *Доментијан*, како записа „Претходник светлости“ (Доментијан 1963: 49), тако, још више, оног који је именован као „Очевидац седмосветлих небеса“ (Доментијан 1963: 51) на обликовање представе Жиче у Петровићевој и Попиној песми. Аналогно Доментијановој слици: „И у подвигу прилежно стојећи, сав се онебеси душом светлом и умом богомисаоним прозре седмосветла небеса“ (Доментијан 1963: 51), у Петровићевој „Седмовратој Жичи“ појављује се седмо небо „на седмом небу / плаштом / покривени коњи“ (Петровић 1968: 32). Поред седам небеса, у Петровићевој песми присутан је, у насловној синтагми, атрибут „седмоврата“, с којим је у вези опис Жиче из песме Васка Попе „Корачаш седмовратна / У пратњи свог женика сунца / По зрелим таласима жита“ (Попа 1997: 210), а код Петровића се мотив врата повезује, такође, с мотивом Сунца: „врата отварају краљеви / њине сенке / цртају лик сунца“ (Петровић 1968: 32). „Женику Жиче“ (Исусу)⁷ који корача по таласима жита, из Попине песме „Жича“, блиска је представа из песме „Житокосци“ Милутина Петровића, у којој је предочено како „житокосци корачају / замишљени / златним обручем // да би отворили семе / користе пукотине земље / завоје од сунца / на рукама и леђима / косу и палампалке“ (Петровић 1968: 24). Наведена Петровићева песничка слика у дослуху је са „Земљом срца“ Теодосија Хиландарца, из *Јушра*

---

⁷ Фолклорно-митолошкој потки митопоетске свести Васка Попе Марко Радуловић прикључује средњовековну књижевну традицију, у којој Сунце има несумњиве христолике семантичке конотације, што је уочљиво у песми „Жича“, у којој „... се сунце означава као 'женик Жиче' сходно теолошким схватањима према којима се Христос назива 'жеником Цркве'.“ (Радуловић 2017: 80)

мисленој, тј. са стиховима „у житнице небеског делатника Христа, Симеоне, / пшеница сабрао си се.“ (Теодосије 2008: 109), које Марко Радуловић тумачи као предложак поезије Васка Попе (в. Радуловић 2017: 80). Сунце ће бити позитивно конотирано и у збирци *Дрзновено рождество* Милутина Петровића, инспирисаној умногоне књигом *Из шмине јојање*. У пролошкој песми ове збирке, насловљеној „Пожутело писмо, упућено Милутину Петровићу“, стилизованој попут средњовековног записа, Сунце се јавља као благодат послата „ономе који се од јутра упућује смело у црвене винограде“ (Петровић 1969: 7), да би светлост у претежно мрачном опусу овог песника просинула у многим песмама збирке *О*, као што су „1990, мај 21, 11 59' 59“, београдски метро“, „Намештени дочек“, „Лични фонд“, „Интеграл, 1“, „Интеграл, 2“ и „Чежња за лепом песмом“ (Петровић 1990: 5, 7, 40, 43, 46), а у овој потоњој у „светалцу“ се препознаје позитивно вреднован, метафоричан начин именовања поезије саме, док се антиномично начело светла и мрака уметнички најуспелије обликовало у песми снажне унутрашње динамике „Благо оном који светлост узео за дом свој“: „Ту милозвучну реченицу / пронео је светом, и / пустио да уђе у / моју собу. // Била је и друга сила у / тој соби, кад се / изокрене њено биће – / власна самоћа, / поглед у језичаву, таочеву / таму, у платно / шинтера.“ (Петровић 1990: 53)

Дихотомија светла и мрака у поезији Милутина Петровића упризорује се и контрастирањем мотива јабуке (као соларног симбола) и змије (као хтонског симбола). Будући да је јабука „симбол сунца“ (Антонијевић 1996: 124), а јабуконосац и дванаест огњених грана из песме „Подражавање сунца“ Васка Попе (1997: 171) алузија на Христа и дванаесторицу

апостола, не изненађује везивање јабуке за Бога у поезији Милутина Петровића, пре свега у песмама „Влажна усна“ и „Јабука јагње“ (Петровић 1983: 167, 175), док опозитни лајтмотив змије⁸ има семантичке импликације насиља, зла и греха. Почевши од првог циклуса прве Петровићеве песничке збирке, насловљеног „Змија“, у коме „звечарка“ описује концентричне кругове, надлазећи као претња која угрожава интимни свет лирског субјекта (Петровић 1968: 8–11), преко „љуте змије“ као синегдохе мрачних сила у песми „Затезање омче“ (Петровић 1971: 29), односно „љуте змије“ која је свезала руке лирском субјекту песме „Свако, некако, чини зло“ (Петровић 1971: 19), чинећи га беспомоћним, онеспособљеним да се одупре злу, доспева се до песама „Крај мисли“, „Ченгел“ и „Танким цревом извлачим ти мозак“ збирке *Промена* (Петровић 1994: 19, 23, 24), у којима змија постаје саставни чинилац асортимана алатки намењених наношењу телесног бола, тј. инструмент савлађивања неименованог противника на свеопштем *двобојишћу*. На сличан начин, змија се везује за каталог наказног и греховног као чинилаца слике света урбаног ареала Тадићевог *Ждрела*. У песми „Сипино црнило“ констатује се „Полако полако упознајем / злоћу и жуч и беснило // Полако полако упознајем / град у коме ћу / завоleti змије“ (Тадић 2012: 158–159), док се Петровићевој негативној представи онтолошког статуса

---

⁸ Сунцу и јабуци (као соларном симболу) супротставља се змија која се у клетвама „Аој сунце, гуја те попила!“ и предањима („... о томе како је змија прогутала сунце, његове зраке, испила му очи и сл.“, в. Делић 2012: 140) приказује као Сунчев ривал, али и животиња која је, по предању, „изгубила ноге када је сунце проклело јер га је ујела за око“. (Делић 2012: 140)

људске егзистенције и увиђању универзалне грешности у збирци *Глава на њању*, коју отвара песма „Грех“, те каталог грехова „Животни и смртни“, Тадић приближава егзистенцијалним самоодређењем субјекта властите лирике, који примећује „Прозлио сам се, прозлио“ (Тадић 2012: 160), што је објава његовог новог индивидуалног (в. Миловановић 2020: 86–90), али и поетичког идентитета, саобразног идентитету Петровићевог егзистенцијалистичког пандемонијума.

Сродност са слојевитим тематско-мотивским дуализмом свет(л)ости и таме поезије Милутина Петровића Новица Тадић остварује, исто тако, контрастирањем греха и покајања,⁹ а управо се обрацем самоунижења лирски субјект Тадићеве поезије приближава, како је приметио Драган Хамовић (2003: 73–76), поетици средњовековних српских записа,¹⁰ кључних чинилаца семантичке и структурне равни прве две песничке збирке Милутина Петровића.

---

⁹ Спознање сопствене грешности предуслов је покајања и спасења у поезији Новице Тадића, при чему Тадићев лирски субјект, према увидима Јелене Младеновић „проналази у себи божанску искру која буди наду у могућност спаса, тако да (ауто)гносеолошки моменат тече упоредо са сотериолошким.“ (Младеновић 2013: 230)

¹⁰ „А у песни 'Тешко мени' [...] као да је призван образац самоунижења из средњовековних српских записа и списа. Реч је о наоко далекој али дубинској вези. [...] И одиста, писани трагови на маргинама светих књига о тегобама свакодневља и нелаке духовне борбе са невидљивим непријатељем, које су остављали потписани и анонимни писци староставни, чине се неоткривеним традицијским упориштем Тадићеве поезије.“ (Хамовић 2003: 74–75)

Закључак

У „Исказима“ Новице Тадића може се наћи занимљива анегдота о ђаволу

Једном сам читао неку студију о ђаволу, а аутор је био нешто као научник. Сцијентиста. Труди се да све дефинише, па и ђавола. А ђаво ко ђаво, измиче свакој дефиницији. Створила се смешна ситуација. Аутор и ђаво у игри. Аутор хоће да сатера ђавола у Појам, у дефиницију, па да заврши посао. А ђаво засмрди, па све сруши, и оде дођавола. (Тадић 2009: 25)

Уколико бисмо покушали да једнозначно одредимо поезију Милутина Петровића и Новице Тадића, да је сатерамо у појам, у дефиницију, постојала би опасност да такав интерпретативни наум пропадне и да све, као у анегдоти о ђаволу, оде дођавола. Зато, сагледавши у дихотомијама (и Васку Попи као претечи, узору, песнику с чијим стваралаштвом Петровић и Тадић улазе у дијалог) основни поетички постулат поезије Милутина Петровића и Новице Тадића, одредивши Петровићево и Тадићево стваралаштво као поезију која је сва и од света и од таме, и од светог и од демонског, „и од речи и од тишине, и од говора и од смисла, и од звука и од значења...“ (Тадић 2009: 17), како је одлике аутентичног песништва перципирао Новица Тадић, долази се до закључка о јединственом, кохерентном, промишљеном, иако на дивергентним мотивима и уметничким поступцима заснованом, целовитом поетичком моделу, колико уметнички непоновљивом, посебном, толико и подстицајном (у смислу креативног дијалога, на начин на који су то с поезијом Васка Попе учинили Петровић и Тадић) за будуће песничке генерације.

Извори

- Доментијан. Изабрао Васко Попа. Прир. Ђ. Трифуновић. Београд: Нолит, 1963.
- Доментијан Хиландарац, *Јуџро мислено*. Прир. В. Попа. Нови Сад: Академска књига, 2008. 91–97.
- Петровић, Милутин. *Тако она хоће*. Нови Сад: Матица српска, 1968.
- Петровић, Милутин. *Дрзновено рождество*. Београд: Просвета, 1969.
- Петровић, Милутин. *Глава на џању*. Београд: Просвета, 1971.
- Петровић, Милутин. *Свраб*. Београд: Просвета, 1977.
- Петровић, Милутин. *Стихија*. Београд: Просвета, 1983.
- Петровић, Милутин. *О*. Београд: Просвета–Књижевне новине, 1990.
- Петровић, Милутин. „Милутин Петровић“ [интервју]. *Десет џесама–десет разјовора*. Прир. С. Зубановић, М. Пантић. Нови Сад: Матица српска, 1992. 212–236.
- Петровић, Милутин. *Промена*. Чачак: Градска библиотека–Часопис *Градац*, 1994.
- Петровић, Милутин. *Наојако*. Чачак: Уметничко друштво *Градац*, 1997.
- Попа, Васко. *Сабране џесме*. Вршац: Друштво *Вршац леја варош*, 1997.
- Тадић 2002: Новица Тадић, *Скакуџани и кезила*. Београд: Народна књига/Алфа.
- Тадић, Новица. „Искази“. *Новица Тадић, џесник*. Ур. Д. Хамовић. Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2009. 15–31.
- Тадић, Новица. *Сабране џесме I*. Прир. Д. Хамовић. Подгорица: Матица српска–Друштво чланова у Црној Гори, Издавачки центар, 2012.
- Тадић, Новица. *Оставџина*. Прир. Д. Хамовић. Подгорица: Матица српска–Друштво чланова у Црној Гори, Издавачки центар, 2012а.

Теодосије Хиландарац, *Јуџро мислено*, прир. В. Попа.
Нови Сад: Академска књига, 2008. 103–124.

Литература

Антонијевић, Дамњан. *Мити и стварности: поезија Васка Поје*. Београд: Просвета, 1996.

Божовић, Гојко. „Иза језика“. *Места која волимо: есеји о српској поезији*. Београд: Завод за уџбенике, 2009. 145–147.

Делић, Лидија. „Змија, а српска. Змија у просторном коду“. *Гује и јакреји: књижевности, култура*. Ур. М. Детелић, Л. Делић. Београд: Балканолошки институт САНУ, 2012. 125–147.

Зубановић, Слободан. „Нешто о књизи О“. *Слик*. Београд: Народна књига/Алфа, 79–85.

Јеленковић, Саша „*Расправа с Месецом* Милутина Петровића“. *Повеља*, год. 23, бр. 3/4 (1993): 57–59.

Коруновић, Горан „Шта плаши лирски субјект: *Унсану* у поезији Милутина Петровића и Новице Тадића“. *Зборник Матице српске за књижевности и језик*, 67/3 (2019):1023–1042.

Лукић, Јасмина, „На листу хартије“. *Повеља*, год. 23, бр. 3/4 (1993): 41–47.

Микић, Радивоје. „Нова лирска синтакса“. *Повеља*, год. 23, бр. 3/4 (1993): 48–50.

Миловановић, Соња М. *Текстеме као стилске доминанте у јесништву Новице Тадића*. Андрићград: Андрићев институт, 2020.

Младеновић, Јелена. „Дар суза и покајнички дух у поезији Новице Тадића“. *Византија у (српској) књижевности и култури од средње до двадесет и првој века*. Ур. Д. Бошковић. Крагујевац: Филолошко-уметнички факултет, 2013. 227–243.

- Павковић, Васа „Дно земље и плафон неба (О песништву Милутина Петровића)“. *Дух модернизма: есеји о српским песницима XX века*. Београд: Народна књига/Алфа. 2000. 172–188.
- Павловић, Миодраг. „Од камена до света“. *Осам песника*, Београд: Просвета, 1964. 231–245.
- Радуловић, Марко М. *Српсковизантијско наслеђе у српском послератном модернизму*, Београд: Институт за књижевност и уметност, 2017.
- Стојановић Пантовић, Бојана. „Предмет бола“. *Повеља*, год. 28, бр. 2 (1998): 97–99.
- Хамовић, Драган. „Аскеза посебне врсте“. *Последње и прво: мала књига крајњих текстовоа о српској поезији XX века*, Краљево: Народна библиотека „Стефан Првовенчани“, 2003. 73–76.
- Хамовић, Драган. „Настасијевић, Попа, Тадић: линија поетичке сродности“, *Отњено јеро Новице Тадића*. Ур. Д. Лакићевић, Београд: СКЗ–Филолошка гимназија, 2014. 45–57.

Milica Ćuković

HOLY/LIGHT AND DARKNESS: THE PRINCIPLE OF
DICHOTOMY IN MILUTIN PETROVIĆ AND NOVICA
TADIĆ'S POETRY

Summary

The paper mainly recognizes dichotomy as the basic formal pattern and complex of themes and motifs upon which the poetry of Milutin Petrović and Novica Tadić rests. By analyzing the key dichotomies contained in pairs – fragment: whole and holy/light: darkness – the poetic singularities of the creativity of these two poets are explored. A third poet is also included in the comparative list – Vasko Popa – Petrović and Tadić enter into a subtle intertextual dialogue with his artistic work. Oscillating between the brevity of expressions and aspirations towards literature (and oeuvre as a Book) as a monumental entity, but also a not very large yet important corpus of declarations from the domain of explicit poetics, connecting the creativity of Vasko Popa, Novica Tadić and Milutin Petrović. The apple, sun and light motifs are the nexus between the collections of poetry of these authors, while the motif of the sun links the poetry of Vasko Popa and Milutin Petrović with medieval poetry and poetics. This paper compares the motifs of holiness/light and darkness, or the apple and the snake, in order to show how three extremely individual artists understand the poetic form and thematic layer of their own achievements while constantly working on their innovation.

Keywords: dichotomies, intertextuality, poetic concepts, poetry.

ПОЕТИЧКИ КОНЦЕПТИ
МИЛУТИНА ПЕТРОВИЋА

Издавачи

ИНСТИТУТ ЗА КЊИЖЕВНОСТ И УМЕТНОСТ
Београд, Краља Милана 2

СРПСКО КЊИЖЕВНО ДРУШТВО
Београд, Француска 7

За издаваче

Др Бојан Јовић
Ненад Милошевић

Лектор и коректор
Владимир Стокић

Преводи резимеа на енглески
Марија Терзић

Именски рејисар
Тања Којић
Маша Петровић

Тираж
300

Припрема и штампа
Пресинг Младеновац

ISBN 978-86-7095-328-4

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

821.163.41.09-1 Петровић М.(082)

ПОЕТИЧКИ концепти Милутина Петровића : зборник радова / [уредници Бојан Чолак, Марко Аврамовић]. - Београд : Институт за књижевност и уметност : Српско књижевно друштво, 2023 (Младеновац : Пресинг). - 402 стр. : слика М. Петровића ; 19 см. - (Наука о књижевности. Поетичка истраживања ; 29)

"Зборник је резултат рада одељења Поетика модерне и савремене српске књижевности Института за књижевност и уметност из Београда" --> полеђина насл. стр. - Тираж 300. - Стр. 11-17: Уводна реч / уредници. - Напомене и библиографске референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Summaries. - Регистар.

ISBN 978-86-7095-328-4 (ИКУ)

а) Петровић, Милутин (1941-2020) -- Поезија -- Зборници

COBISS.SR-ID 133298697